

Igor Bratož

Multi-dia

Morda se utegne tole pisanje o preprostih razmišljanjih o preprostih zadevščinah komu zdeti malce preveč enostavno, banalno, morda celo paranoično, a to je tveganje, ki ga pač moram upoštevati, "vzeti v obzir". Kljub časom, v katerih ta hip kraljuje "naša", "pomladna", "zmagovita" opcija, o katere dejanjih je bolje biti prepričan kot pa malce ali na veliko dvomiti, kot se pač spodobi pri vsaki oblasti, najsibo videti še tako klena, poštena, načelna in kar je še takih ponos vzbujajočih pridevkov, me je neizogibno, čeprav nehote prijelo, da bi kmalu po prvem januarju naredil temeljito domačo nalogo in se vprašal, kaj mi pomeni medkulturni dialog. Oprostijo, ampak! Če se komu zdi rahlo neumestno premišljati o teh zadevah, si za obrambo jemljem nič drugega kot imenitni medijski stampedo, ki sem mu bil priča prve dni novega leta; zdelo se je namreč, da brez multija - kultija (ja, vem, spakedranka je, vsaj v mojem spominu, iz sedemdesetih, zdaj torej več kot rahlo zaprašena) ne more noben medij, ne lokalni ne nacionalni, veliki so se pa sploh trudili, da bralcem ali poslušalcem ne bi odškrnili tako rekoč niti ene izmed besedic, ki so jih občinstvu natrosili gospod evropski komisar za izobraževanje, usposabljanje, kulturo in mladino Figel, gospod kulturminister Simoniti in gospod evrokomisar Potočnik ob slovesni inavguraciji, ups, celo "otvoritvi" silnega evropskega leta medkulturnega dialoga.

Tale je načeloma precej močna, da je treba nekakšno leto takole malce otvarjati, lahko bi rekli v-tvariti, saj veste, malce demiurgovsko početje, ki pa ga zdajšnjim očakom evropske stvari nikakor ne gre odrekati, tako očitno veselje imajo z njim, kar žarčijo ga, veseli so kot otroci pred svojim zaukazanim milijonskim občinstvom in se stvar preprosto grejo pod številnimi žarometi evromedijev. Ta "stvar" je seveda popolnoma frivolna, birokratska v svojem bistvu in z njo imajo lahko veselje pač samo birokrati, življenje običajnih smrtnikov – tudi umetnikov – nima s

tem nikakršne povezave, od seans tam v neki novi stekleni birokratski kletki na Brdu ni pričakovati konkretnih nacionalnih kulturnih koristi, izmuzljivih formulacij se lahko veselijo le sorodne duše, bratje v splet-karjenju in birokratski umetnosti prikazovanja rezultatov, neumetniki skratka. Pa to morda niti ni tako zanimivo, bolj je intrigantno rentgenizirati način, kako se gospodarji, ki se vedejo kot landlordi *Evropine*, trudijo prikazati svoje početje kot silno velepomembno, tako rekoč evropska kultura utegne biti na kocki, če se njihova besedičenja in namere ne pretijo čim prej uresničiti in tlakovati trdne, vragov proste poti evropske kulture v novo svetlo prihodnost. Kaj naj bi si drugega mislil ob vzhičenih cvetličnih, ki smo jih morali poslušati ob začetku koledarskega leta, ko so evropski aparatčiki na dolgo in široko tvezli o tem, da “mladi Evropejci potrebujejo medkulturne veščine že od zgodnjega otroštva dalje, da se lahko ob njihovi pomoči prilagodijo spreminjajočemu se svetu. Ob pomoči teh veščin bodo znali izkoristiti prednosti evropske kulturne različnosti – in *ta* je naše resnično bogastvo.” Kaj je tu bogastvo, kaj različnost, kaj so prednosti, kaj spreminjajoči se svet? Ne vem, lahko pa poskušam premisliti nekaj temeljnih konceptov, vse seveda z upanjem, da mi bo potem kaj bolj jasno, zakaj naj bi bil medkulturni dialog, kakor si ga pač predstavljajo izza stekel bruseljskih palač birokracije, prioriteta evropskega razvoja oziroma življenja, kot nam ga poskušajo tlakovati v tem ali onem mandatu določeni kruhoborci ali časti željni in vajeni uradniki.

Med prvimi vprašanji je kajpak problem komisarjeve definicije lastnosti družbe, ki jo poskuša s svojim aparatom regulirati v času svojega mandata. Gospod Figel skoraj v istem dahu, ko razlaga, da želijo (domnevam, da oni, no, Oni, Evropci, večinsko pleme Evropske zveze) preseči večkulturne družbe in uvesti model medkulturne družbe, “v kateri kulture pluralno sodelujejo ob pomoči dialoga in porazdelitve odgovornosti”, pojasnjuje, da so v raziskavi v analizo vzeli en teden v življenju ljudi, ki živijo v sedemindvajsetih državah članicah Evropske unije. Dve tretjini vprašanih sta izjavili, da sta bili v tem kratkem obdobju v stiku z vsaj eno osebo drugačne vere, etničnosti ali nacionalnosti. Je morda naključje, da se je komisarju pri opisu “stikov” evroosebkov z drugimi drugačna vera zapisala na prvem mestu? Ne, to ni naključje, veliko je indicev, da gre v ozadju mnogih evropskih političnih lobiranj v zadnjih letih predvsem za komaj verjeten strah, zdaj morda še razmeroma obvladljiv, čeprav pogosto nereflektiran, “prvinski” babbav, tak navaden, zgodovinsko pa z lahkoto dokazljiv prastrah, da bo vsega konec, ko bodo *skyline* glavnih prestolnic držav članic Evropske zveze poleg statusnih nebotičnikov bistveno določali lični, sloki – minareti. Ja, evropski strah vzbuja islam. Odgovor na

vprašanje o mogočem načinu vstopa daljne Turčije v združbo evropskih privilegiranih držav pa marsikaj razkrije ravno o kondiciji in dometu zdajšnjega medkulturnega dialoga, kakor ga gojijo v zgodovinsko na tisoče načinov obremenjenem evropskem vrtičku sedemindvajseterice. No, pravzaprav so za famozna “razvoj” in “vizijo” odgovorni precej redki *policy makers*, so pa le-ti zmožni z loreleijevsko dikcijo svojega učenja učinkovito in hitro očarati smetano evropskega političnega plemena. Po tej plati velikih težav ni pričakovati, nenaklonjenost obsežnejšim političnim reformam se zdi v sodobni evropski družbi oziroma v njenih političnih vrhovih tako rekoč dedna, vsekakor pa izstop iz nenapisanih pravil igre politikov po navadi ne nagradi z novim mandatom. Starajoče se evropsko volilno telo sprememb ne mara, še posebno pa je alergično na njemu manj prijetne plati globalizacije in se raje oklepa udobnih stereotipov. Pač, dežele, v katerih je celo ukrivljenost banan in kumaric določena s posebno direktivo, si presenečenj ne smejo dovoliti. Brambovska, po navadi islamofobna politika toliko manj. In zato o pravi identiteti Evrope zmeraj slišimo podobne si razlage, od tega, da so kulture in jeziki njeno bogastvo, do tega, da je pravo zdravilo za težave s tujci integracija, no, posebej interpretirana integracija. Taka, institucionalna oblika dojemanja kulturnih razlik in socialne kohezije v vse bolj večkulturni Evropi ima svoje zanimive korenine, brez dvoma pa tudi posledice za delovanje strojčka, ki mu vsi pravijo demokracija in ga oljijo intervencije dobro plačanega bataljona malce distanciranih tehnokratov, birokratov in diplomatov. Težave so seveda politične, saj je javnosti težko razlagati koncepte multikulturalnosti in hkrati to multikulturalnost zanikati z evropeizacijskim ritualom, ki v resnici slavi sekularnost. Ali pa tudi ne, evropska desničarska politika, kakor se ji je javno zareklo ob različnih “ aferah ” v zadnjih nekaj letih, nikakor ni izmuzljiva, tuje ji je vsakršno relativiziranje in zmeraj ji je jasno, kaj bi bilo treba storiti, da bi se evropska identiteta ohranila: ideja večkulturnosti je strup, nadležno pršilo, ki grozi, da bo zameglilo bistvo domačijskega evropskega prepričanja, treba je gledati drugače in obvarovati substanco pred različnimi oblikami neevropskega kulturnega imperializma. Saj veste, ljubljanski panorami, posejani s hribčki s cerkvicami in – kmalu – vse več štrlinami v obliki takih ali drugačnih stolpnic, bi en minaret nepopravljivo zaval, brezno bi se odprlo, nepopravljiva napaka bi bila tu, večna in nespremenljiva, samo še kesali bi se lahko in križali. Podobno je drugod z naglavnimi ruticami. Kategorije solidarnosti, odprtosti in podobnega tu ne štejejo; ko gre za ohranitev suverenosti, identitete, “pravosti”, tako imenovanih temeljnih vrednot, zaradi katerih bi – če lahko karikiram –

lahko ubijali, veljajo tudi v tem risu edinole jasne besede, izmikanja ne sme biti, ideologija mora ostati čista. Pa je v tem mogoče videti vsaj odblesk kolektivne evropske identitete ali pa je vse le specifična vaja v obrambnosti, v nacionalizmu? To je vprašanje. Ne nazadnje je na primer predsednik slovenske vlade pred kratkim ugotavljal, da podpisniki novinarske peticije drago nam Slovenijo blatijo nikjer drugje kot v "tujini". Hm, hm. Do evropske identitete, kulturne, politične, civilnodružbene, obrambne, kakršne koli, je očitno še dolga pot. Prav tako do dialoga. V teoriji, na papirju, je sicer vse lepo in prav, da bolj ne bi moglo biti, lani je Evropska komisija sprejela politično izjavo o vlogi kulture v globaliziranem svetu, ki je predlagala novo evropsko strategijo za kulturo, med njenimi tremi glavnimi cilji, ki naj bi orkestrirali delovanje evropskih institucij, držav članic in kulturni in umetniški sektor, pa je na prvem mestu "spodbujanje kulturne različnosti in medkulturnega dialoga". Zadeva sloni na splošni, prosto lebdeči ideji, da bi kulturni sklad v višini tridesetih milijonov evrov v obdobju od leta 2007 do leta 2013 (naslednik programa Kultura 2000) poskrbel za razširjanje in v nekaterih primerih tudi produkcijo kulturnih dobrin, evrobirokrate pa pomirja tudi sentenca, da je temeljna značilnost njihove nove politične države, izražene s tem predlogom, nič drugega kot uvedba "bolj strukturiranega sistema sodelovanja med državami članicami in evropskimi institucijami na področju kulture. Mehanizem temelji na žodprti metodi usklajevanja", ki je bila uspešno uporabljena pri vzpostavljanju sodelovanja med državami članicami in EU na področju izobraževanja in usposabljanja, mladine in socialne zaščite." In imajo upanje, da bo s kulturo oziroma kulturami vse v najlepšem redu in bo tudi dialog med kulturami stekel kar sam od sebe. Pa bo?

Evropa je v preteklosti ob soočenju s tujim na svojih tleh preizkusila dva modela – prvi recept je bil kajpak asimilacija, drugi multikulturalnost, a oba nista bila kaj prida uspešna, po mnenju nekaterih zato, ker sta poskušala spregledati povezave med kulturo in religijo, zdaj pa smo znova pred istim problemom – sprašujemo se lahko, kakšno soočenje z islamom sploh zmoremo, kako zagovarjati "naše" vrednote in kako pozabiti mnogokrat tudi krvavo preteklost. Kaj narediti z našo arogantnostjo, kaj z imenitno negovano ignoranco, sta obe odveč? Kako brez njiju? Ko je bila pred časom v vseh evropskih medijih postavljena na ogled in v premislek debata o posledicah danskega risarskega pristopa k prerokovi podobi in o posledicah tega dejanja za obe strani, je neki britanski komentator precej prostodušno dejal, da nam tako temeljna vrednota, kakor je svoboda govora, še ne daje pravice neodgovorno in brez premisleka o posledicah blebetati in risati, kar se nam zdi: Evropi ni

bilo treba nikdar preveč skrbeti za kontekst ali učinek svojega početja, saj je lep čas gospodovala večini znanega sveta, nikdar ji ni bilo treba preudarjati o prepričanjih teh ali onih kolonizirancev, ravno narobe, prav nonšalantno je vsakomur vsilila svoje vladarje, vero, rasno hierarhijo, politični sistem, pravno ureditev in celo navade in redki so bili, ki so se javno vprašali o vzrokih za tako licemerje. Ali – kot je lani navrgel nemški penovec Johano Strasser – kulturni pluralizem bo v resnici obrodil sad le, če bo postal dialoški pluralizem. Dvomim, da se bruseljski birokrati sprašujejo o tem, ko nam kot domačo nalogo vsiljujejo ravno medkulturni dialog. Je bil kje dokazano uspešen? Ne, evropska zgodovina je prepolna preganjanj, vojn, vseh vrst zločinov in zločinstva, prostora za silno samohvalo preprosto ni. Nas je medkulturni dialog, kolikor ga je kdaj bilo opaziti, sploh naučil izražati spoštovanje do drugih kultur, jezika, literature, slikarstva, stavbarstva? Ne. Vere? Še manj. Multikulturalnost je v tem smislu malce zaprašena ideologija, ki ji je rok trajanja že zdavnaj potekel, ker ni izumila nikakršnega učinkovitega modela komunikacije, od birokratov zaukazano leto medkulturnega dialoga pa nas lahko le opominja, da v njem lahko vidimo samo perfidno igro, droben retorični vložek v igri političnih interesov, katerih nameni nam niso znani. Morda nam bodo kdaj v prihodnosti, vsekakor pa prepozno.